

МОЯТА ПЪРВА КНИГА ЗА

Христо Ботев

ПАН

В същата поредица:

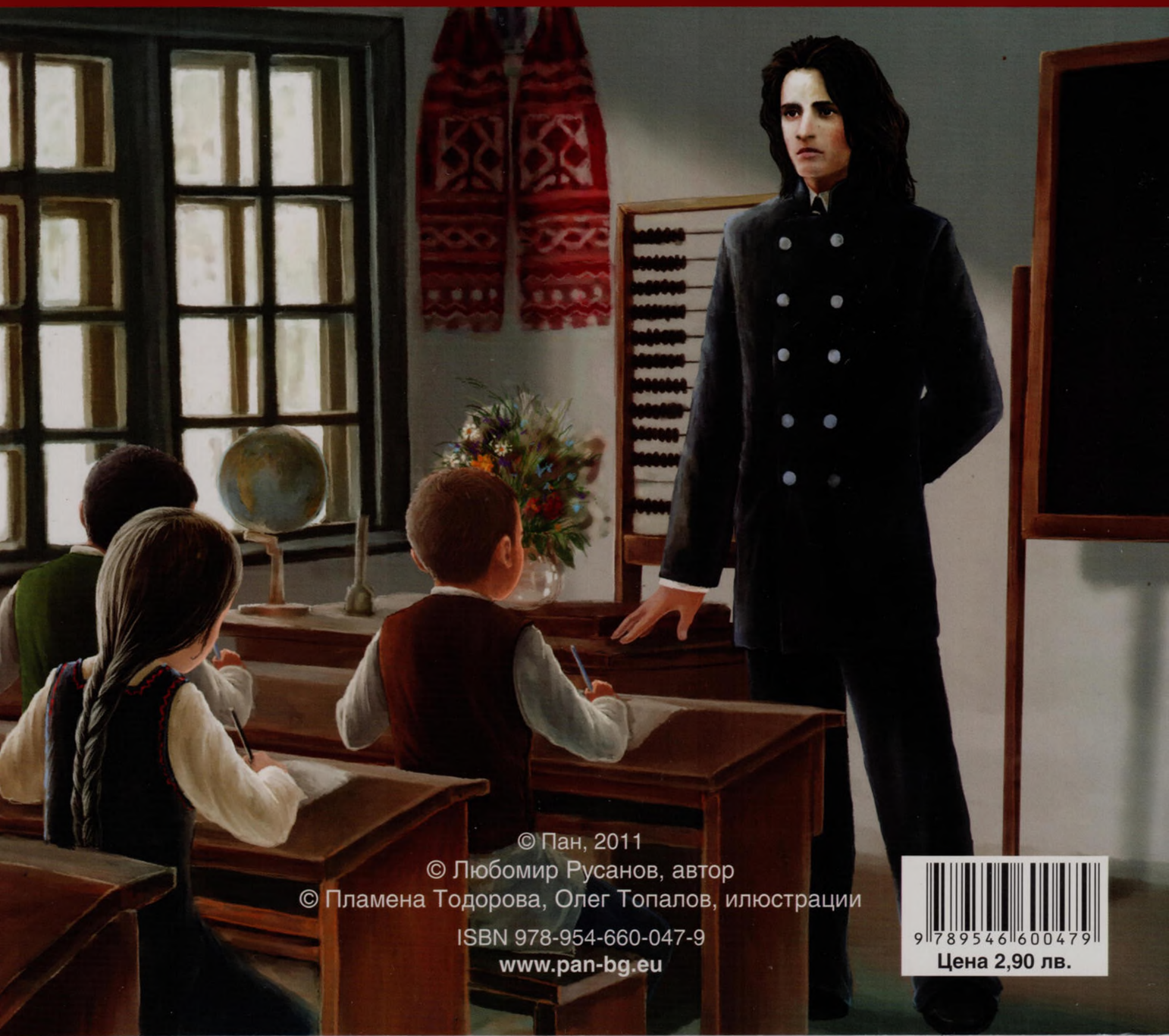

Христо Ботев е най-великият поет на България. След неговите стихове и статии езикът и литературата се променят. Името му научаваме от най-ранно детство и после с времето го преоткриваме. Краткият му живот е толкова богат и вълнуващ, че е интересно да четеш за него във всяка възраст. От тази книжка децата ще научат много за поета и подвига му. Но най-важното е да създаде у тях интерес към личността му, който да ги следва през годините.

© Пан, 2011
© Любомир Русанов, автор
© Пламена Тодорова, Олег Топалов, илюстрации

ISBN 978-954-660-047-9
www.pan-bg.eu

9 789546 600479
Цена 2,90 лв.

МОЯТА ПЪРВА КНИГА ЗА

Христо Ботев

Автор Любомир Русанов

София, 2011

СЕМЕЙСТВО И УЧИЛИЩЕ

▲ ***Семеен портрет на Ботьо и Иванка.*** *Майката на Христо Ботев – Иванка, е от Калофер. За нея Захари Стоянов казва: „Тя е достойна съпруга... типична българка и прочута хубавица." Освен че ѝ посвещава едни от най-хубавите си стихове, Ботев разказва за нея: „В детинството си аз слушах от майка си, която знаеше и пееше около 300 песни, които запомних. Аз често ги пеех. Това всади в душата ми наклонност към поезията, а особено към народните ни юнашки песни."*

Коледата на 1847* г. в Калофер е мразовита. Даскал Ботьо Петков и жена му Иванка все още си нямат свой дом и затова живеят в училището. В него даскалът работи, там се ражда и първият му син. Дават му Божието име – Христо. Те все още не знаят, че съдбата е отредила на детето им да стане най-великият поет на България. И още – да загине млад за свободата на Отечеството и да заслужи признателността на хората.

Ботьо Петков е от Карлово. Той е висок, красив. Учи в Русия и започва работа в Калофер като учител. За няколко години се премества в родния Карлово, също като учител. Когато се връща в Калофер, построява едно от най-големите и модерни училища за времето си. В продължение на 25 години преподава на малки и големи, обучава както деца, така и учители от съседни градове. Прави много нововъведения, сред които най-важното е, че разделя децата по класове. Запомнили са го като отличен оратор – така хубаво разказвал уроците, че учениците ги научавали още в час. Бил начетен, честен и независим човек. Турските първенци гледали как се облича и поръчвали същите дрехи. Ботьо Петков оставя много последователи след себе си.

▲ *Въпреки че не е роден в тази къща, Ботев я нарича „роден дом". Тя е опожарена през 1877 г. и после е възстановена като музей.*

▼ *Освен първородния си син, Иванка и Ботьо имат още 8 деца. Пет от тях умират рано. Докато Христо Ботев е в Румъния, с него са Стефан и Кирил. Кирил е с него и в четата, превзела кораба „Радецки". Най-малкият брат – Боян, загива като младши офицер в Сръбско-българската война.*

* През 1916 г. България приема нов календар, който е въведен от римския папа Григорий в някои страни още през XIV век. Той измества датите с 13 или 12 дни напред, в зависимост от това дали годината е високосна. Според новия календар, или както го наричаме нов стил, рождената дата на Ботев е 6 януари 1848 г.

Когато Христо става на 7 години, баща му се премества учител в Карлово. Именно тук Христо започва училище, в Карлово се научава да чете и пише. След 3 години се връща в Калофер и продължава обучението си. Неговият съученик Стефан Хаджигендов по-късно си спомня за тези години: „Учеше се добре... Не го виждахме да чете. Запомняше много лесно от разказа на учителя. Имаше хубава, силна памет. История хубаво учеше и география. Най-много го измъчваше смятането."
А относно дисциплината, биографът му Захари Стоянов пише: „ Ако двама души имало в ден бити и наказани, то непременно единият трябвало да бъде Христо."

▲ *Училището на даскал Ботьо*

Наказанията обикновено налагал баща му – даскал Ботьо. През 1863 г. Христо Ботев е изпратен да учи във Втора гимназия, град Одеса. Там се среща с казармените порядки на руския царизъм в училище. Бедност, наказания, лошо отношение от страна на българските настоятели – това среща бъдещият поет в Русия. И не случайно не е сред отличниците.

▲ *Христо Ботев преподава на ученици в село Задунаевка.*

След две години в гимназията младият Ботев прекъсва ученето си. Тогава узнава, че от бесарабското село Задунаевка търсят учител. Така, осемнадесетгодишен, Христо Ботев става учител. Той заживява в сградата на училището, която била на края на селото и плашела местните. Той се прочува като безстрашен и се сприятелява с местните младежи. Във веселбите е пръв, понякога участва дори в побоища. Ето как го описва Васил Лучков, учител в съседно село през същата 1866 г.: „По външност Ботйов беше рядък красавец: в тази възраст той имаше лице бяло като на мома, нямаше още ни брада, ни мустаци, висок, едър, снажен, физически силен, пъргав, подвижен. Носеше дълги, черни, гъсти коси, които умееше да кичи, а когато потресеше този перчем, който достигаше почти до раменете му, приличаше на истински лъв с голяма грива на шията. Тази външност внушаваше респект... и както се оказа впоследствие, тази негова красива външност е отговаряла на вътрешния му духовен мир. По сила физическа никой от нас, нито от цялото село Задунаевка и околността, не можеше да се сравни с него..."

ПРИ ХЪШОВЕТЕ

„Тия бедни скитници на България, забравени от нея и оставени на произвола на случая, зачуеха ли нещо като стенание на отечеството, като зов за борба с тираните, съживяваха се, подмладяваха се, разпаляха се и бързаха да принесат на олтаря на отечеството средствата си, покоя, кръвта си“

Иван Вазов, „Немили-недраги“

През 1867 г. Христо се връща в родния Калофер, за да замести в училището болния си баща. Но вместо да преподава граматика и религия, той пълнел часовете с „...разкази, най-много по историята, облечена в груба тенденция“ (Захари Стоянов). При едно честване на Деня на Кирил и Методий, младежът държал такава бунтовна реч, че оставането му като учител станало невъзможно. Така той напуснал завинаги родния си град, преминал Дунава и поел по пътя на неизвестното, на бедността и славата.

Опитвал се да намери работа в различни градове – Браила, Измаил, Александрия, Галац... Скитал немил-недраг, събирал се със съотечественици и непознати, спял, където намери. Като попаднал сред хъшовете, той другарувал с хора като Хаджи Димитър, Стефан Караджа, Желю войвода.

Хъшовете били бедни, но задружни. Приятелството на Ботев с тези клети изгнаници продължава до края на живота му. Дори когато е женен и има дете, хъшовете са около него – той ги храни, дава им подслон, дели парите си с тях. Някои го последвали и в четата – останали заедно до смъртта...

***Къщата, в която Ботев е живял в Браила** през 1867 г. Тук Вазов се запознава с него и пише: „Той беше, както винаги, скитник безпомощен, бездомен и сиромах... Полицията го следеше. Богаташите го презираха. Младежите го отбягваха, но обичаха...“*

Хъшове – така наричали бедните български емигранти в Румъния. Те нямали пари, нямали работа, често нямали храна и подслон. Събирали се по кръчми и кафенета и водели буйни разговори. Много от тях се включвали във въстанически чети, участвали в Освободителната война, загинали за Отечеството. Техният живот е описан от Иван Вазов в повестта „Немили-недраги“ и пиесата „Хъшове“.

*Фрагмент от картината **„В механата“**, худ. Никола Вълчев*

***Ханът на братя Чапърови** в Браила, където са се събирали Ботев и другите хъшове. Другата известна хъшовска кръчма в Браила била на Никола Странджата – знаменосец от четата на Филип Тотю през 1867 година.*

***„Ботев и Левски във воденицата“**, худ. Христо Нейков. През 1868 г. Ботев отишъл в Букурещ, където се запознал с Левски и двамата заживели в една воденица на края на града. Ето как самият той описва живота си по това време: „Живея съвършено бедно, дрипите, които имах, се съдраха и мен ме е срам да изляза деня по улиците. Живея на самия край на Букурещ в една ветраничава воденица заедно с моя съотечественик Васил Дяконът. За препитанието ни не питай, защото едвам на два и три деня намираме хляб да си уталожим гладът...“*

По време на престоя си сред хъшовете в Браила, Христо Ботев се изявявал като актьор в трупата на Добри Войников. Избирал си сам ролите – все на бунтовници. В пиесата „Стоян войвода“ играл войводата, в драмата „Иванко“ – самия Иванко, а в „Покръщението на българите“ поискал ролята на езическия жрец Святолид, който бунтувал народа срещу цар Борис I. С този образ той спечелил възхищението на публиката.

ПОЕТ И ЖУРНАЛИСТ

Тези, които са познавали Ботев, разказват различни, често противоречащи си неща за него. Едни го описват като невъздържан скандалджия, несериозен към работата си и неспособен да води живот на нормален гражданин. Други го боготворят – говорят за неговата щедрост, за огнения му характер, за честното му приятелство, за готовността му да жертва всичко за идеалите си. И едните, и другите, обаче признават най-важното – че това е най-талантливият поет, раждан някога по българските земи. Каквото и да разказваме за живота му, все стигаме до ония 20 знаменити стихотворения, които са началото на новата ни литература и новия български език. Всички признават и силата на неговата публицистика – независимо дали пише за освобождението на Отечеството, дали коментира международното положение, дали пише отзиви за новоизлезли книги или отговаря на хулителни статии за българите в чуждестранни вестници. Във всичко, което е написал, се усеща огнен темперамент. В сравнение с него писанията на съвременниците му изглеждат бедни откъм думи и празни от съдържание. А саможертвата му, трагичният миг, в който „молитвата" му се сбъдва, го извисяват още повече над останалите. Затова казваме за Ботев, че е геният на българската литература.

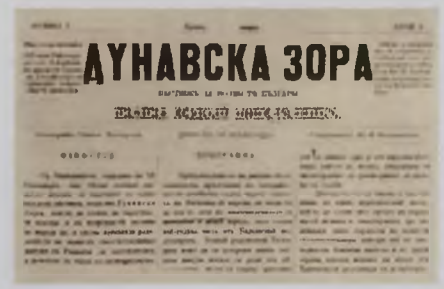
▼ *Творчеството на поета е запазено във вестниците от онова време. В някои от тях Ботев сътрудничи или работи. Такива са сатиричният „Тъпан", както и вестниците на Любен Каравелов – „Свобода" и „Независимост". Има 4 вестника, които Ботев издава сам. Това са „Дума на българските емигранти", „Знаме", „Будилник" и „Нова България". От „Нова България" е отпечатан само първи брой.*

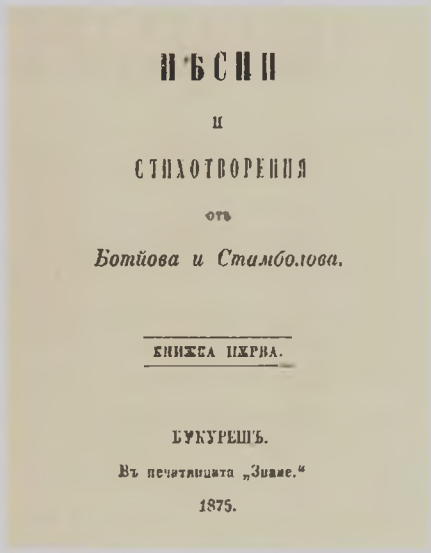
Кога Христо Ботев започва да пише? Това е въпрос, за който се спори. Познатите на Ботев разказват, че в село Задунаевка той не само не е рецитирал собствени стихотворения, но в квартирата си не е имал нищо за писане. През януари 1867 г. той е вече в Калофер, а през април същата година във вестник „Гайда" е публикувано първото му стихотворение „Майце си". Следователно поетът започва да пише или по време на връщането си към България, или след като е вече учител в родния Калофер.

През 1875 г. Ботев най-после има собствена печатница. Част от парите за нея дава съпругата му Венета.

ДУНАВСКА ЗОРА

▲ *Ботев се запознава с вестникарския занаят най-напред като печатар във* ***в. „Дунавска зора“****, издаван в Браила от Димитър Паничков. В този вестник през февруари 1868 г. поетът публикува стихотворението „Към брата си“, а през април съобщава, че подготвя сборник с поезия и проза.*

ПѢСНИ
И
СТИХОТВОРЕНИЯ
ОТЪ
Ботйова и Стамболова.
КНИЖКА ПѢРВА.
БУКУРЕШЪ.
Въ печатницата „Знаме.“
1875.

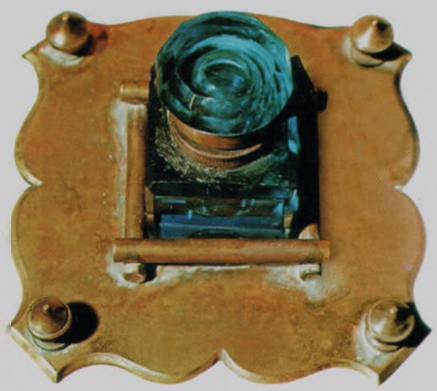
▲ *През 1875 г. – година преди смъртта на Ботев, е публикувана единствената му стихосбирка –* ***„Песни и стихотворения“****. Тя излиза заедно с творчеството на Стамболов. Извън книгата остава последното Ботево стихотворение „Обесването на Васил Левски“, което е отпечатано в стенен календар.*

Илюстрация: Пламена Тодорова

▼ *Ботев и Стамболов са приятели от емигрантските им години в Румъния. След смъртта на Васил Левски именно Христо Ботев предлага Стамболов за главен апостол в България. Интересно е, че отначало председателят на Комитета Любен Каравелов не е съгласен с предложението му, но след като Стамболов рецитира някои от стиховете си и дори ги изпява, Каравелов се съгласява.*

▲ *Фотография на* ***Стефан Стамболов****, когато е на 21 години.*

▲ ***Мастилницата*** *на Ботев. Съхранява се в къща-музей „Христо Ботев“ – Калофер.*

СТИХОТВОРЕНИЯ

▲ *Мария (Мина) Горанова.*

▼ *На кого е посветено стихотворението „**До моето първо либе**“? Две хубавици се борят за посвещението на поета. Първата е Параскева Шушулова от Калофер. Христо се запознава с нея в Одеса, където се виждат само за един ден. Той е много изненадан, когато се връща в Калофер и вижда същото това момиче вече като учителка. Параскева си спомня срещата им, но понеже Ботев вече е пуснал брада и мустаци, тя не може да го познае. Така започва тяхното приятелство…*
Но тя ли е „първото либе“? По-скоро – не. Голямата любов на Ботев е към карловката Мария (Мина) Горанова. Тя била красива, умна и независима жена. Завършила в Прага, ухажвана от тамошния елит, тя е можела да остане в Европа. Но се връща и среща красивия учител Христо… Оженва се обаче за търговеца Петър Огнянов и през 1876 г. ражда бъдещия актьор Сава Огнянов.

ДО МОЕТО ПЪРВО ЛИБЕ

Остави таз песен любовна,
не вливай ми в сърце отрова, –
млад съм аз, но младост не помня,
пък и да помня, не ровя
туй, що съм ази намразил
и пред тебе с крака погазил.

Забрави туй време, га плачех
за поглед мил и за въздишка:
роб бях тогаз – вериги влачех,
та за една твоя усмивка,
безумен аз светът презирах
и чувства си в калта увирах!

Забрави ти онез полуди,
в тез гърди веч любов не грее
и не можеш я ти събуди
там, де скръб дълбока владее,
де сичко е с рани покрито
и сърце зло в злоба обвито!

Ти имаш глас чуден – млада си,
но чуйш ли как пее гората?
Чуйш ли как плачат сиромаси?
За тоз глас ми копней душата,
и там тегли сърце ранено,
там, де е се с кърви облено!

О, махни тез думи отровни!
Чуй как стене гора и шума,
чуй как ечат бури вековни,
как нареждат дума по дума –
приказки за стари времена
и песни за нови теглила!

Запей и ти песен такава,
запей ми, девойко, на жалост,
запей как брат брата продава,
как гинат сили и младост,
как плаче сирота вдовица
и как теглят без дом дечица!

Запей, или млъкни, махни се!
Сърце ми веч трепти – ще хвръкне,
ще хвръкне, изгоро, – свести се!
Там, де земя гърми и тътне
от викове страшни и злобни
и предсмъртни песни надгробни…

Там… там буря върши клонове,
а сабля ги свива на венец;
зинали са страшни долове
и пищи в тях зърно от свинец,
и смъртта й там мила усмивка,
а хладен гроб сладка почивка!

Ах, тез песни и таз усмивка
кой глас ще ми викне, запее?
Кървава да вдигна нашивка,
от коя и любов немее,
пък тогаз и сам ще запея
що любя и за що милея…

Илюстрация: Пламена Тодорова

Макар че днес смятаме Ботев за най-голям наш поет, това съвсем не е било така, докато Ботев е бил жив. Хората са знаели наизуст стиховете на Добри Чинтулов и Петко Славейков, пеели песните на Стефан Стамболов. Веднъж, като представял последния пред другарите си, Ботев казал: „Това е Стефан Стамболов, дето цяла България му знае песните. А нас с Любена (Каравелов) никой не ни знае." Левски обаче си записвал стиховете му в тефтерчето си.

*Това е пророческото стихотворение на поета. Неслучайно, когато тръгва с четата да се бие с турците, пише в писмо до другарите си: "Аз съм весел и радостта ми няма граница, като си наумя, че **„Моята молитва"** се сбъдва."*

МОЯТА МОЛИТВА

„Благословен бог наш..."

О, мой боже, правий боже!
Не ти, що си в небесата,
а ти, що си в мене, боже, –
мен в сърцето и в душата...

Не ти, комуто се кланят
калугери и попове
и комуто свещи палят
православните скотове;

не ти, който си направил
от кал мъжът и жената,
а човекът си оставил
роб да бъде на земята;

не ти, който си помазал
царе, папи, патриарси,
а в неволя си зарязал
моите братя сиромаси;

не ти, който учиш робът
да търпи и да се моли
и храниш го дор до гробът
само със надежди голи;

не ти, боже, на лъжците,
на безчестните тирани,
не ти, идол на глупците,
на човешките душмани!

А ти, боже, на разумът,
защитниче на робите,
на когото щат празнуват
денят скоро народите!

Вдъхни секиму, о, боже!
любов жива за свобода –
да се бори кой как може
с душманите на народа.

Подкрепи и мен ръката,
та кога въстане робът,
в редовете на борбата
да си найда и аз гробът!

Не оставяй да изстине
буйно сърце на чужбина,
и гласът ми да премине
тихо като през пустиня!...

Христо Ботев, Иван Драсов и Никола Славков. *Най-известната снимка на Ботев е от времето, когато оглавява революционния комитет на българската емиграция. На масата са символите на съзаклятието – кама, револвер, череп и сабя. Драсов остава приятел на поета до края на живота му. Никола Славков е негов съученик от Одеса. Той е апостол в V революционен окръг – София, и посреща освобождението в затвора.*

В Букурещ Ботев е помощник на Каравелов и в списването на вестници, и в революционните дела, а след смъртта на Левски става един от петимата членове на Привременния революционен комитет. Скоро обаче двамата с Каравелов се скарват, защото имали различия по това как трябва да бъде освободена България. Каравелов не можел да приеме идеите на поета за незабавно въоръжено въстание, Ботев пък смятал, че Каравелов е прекалено зависим от правителството на Сърбия, която имала свои кроежи относно територията на страната ни. Ето как Ботев вижда националната революция в статията си „Захваща се вече драмата на Балканския полуостров", в. „Нова България", бр. 1, 1876 г.: *„Българският бунт е влязъл вече в своите права и борбата се е захванала със всичката своя отчаяност. Касапницата ще да бъде страшна и отвратителна, жертвите ще да бъдат безбройни и от двете страна. Но треперете, тирани! Полудейте, дипломати! Късайте си косата, велики царе юдейски на капиталът! Босфорският идол ще да падне, „болният човек" ще да умре и вашите безбройни капитали ще да потънат в помията на турският разврат и в свещената кръв на нашата свобода..."* През 1875 г. Ботев прави събрание, което одобрява идеите му за незабавно въоръжено въстание и така той оглавява централния революционен комитет.

Редакцията на в. „Знаме". *Ботев започва да издава този вестник през 1874 година. В него той пише: „Единственото спасение на нашия народ е в революцията". Тук е редно да кажем, че да си революционер не значи да ходиш накичен с пушки и саби, да стреляш и колиш врага и да освобождаваш собственоръчно родината си. Революцията е преди всичко подготовка. Тя става чрез пропагандиране на идеи, чрез подготовка на хората вътре и извън страната, чрез закупуване на оръжие и т.н. Трябвали и вестници, и смели апостоли, и най-вече пари. Също така и човек, който да се нагърби с цялостната организация.*

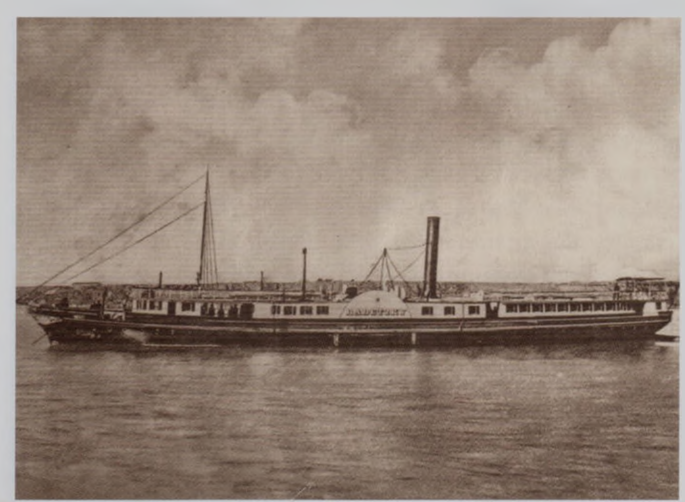
НА „РАДЕЦКИ“

Септември 1875-а е тежък за поета. От касата на комитета изчезнали народните пари. Без да е виновен, Ботев поел отговорността, защото бил председател на комитета. Той се оттеглил, изпаднал в меланхолия. Изоставен от другарите, далеч от народните дела, Ботев живеел с едничката надежда , че нещо ще се случи в България, че народът ще се пробуди. И ето че през април на следващата година въстанието избухва. От българско идват телеграми с молби да се изпрати помощ на въстаниците. Революционните дейци набързо организират чета и канят старите войводи да я оглавят. Те отказват. И тогава се сещат за своя бунтовен другар, който в стиховете си се е клел, че иска да умре за Отечеството. Ботев с радост приема да поведе четата. Въпреки понесените обиди, въпреки че има семейство и току-що родена дъщеря. Той е готов да се включи в мечтаното цял живот въстание. Така, на 16 май, Ботев и четниците му, преоблечени като градинари, се качват на парахода „Радецки“. На другия ден, с любезен, но твърд тон, Ботев заставя капитана да му предаде командването на кораба. Насочва го към българския бряг и скоро четниците целуват родната земя при Козлодуй. Австрийският капитан цял живот после с гордост ще разказва, че е помогнал за свободата на България. На Ботев му остават още 4 дни живот, през които да измине няколко десетки километра. Пътят към безсмъртието.

След като оставя въстаниците на козлодуйския бряг, капитанът на кораба е задържан – турците го карат да превози 1000 души войска от Видин до Козлодуй. Капитанът отказва и така дава шанс на четата да се оттегли.

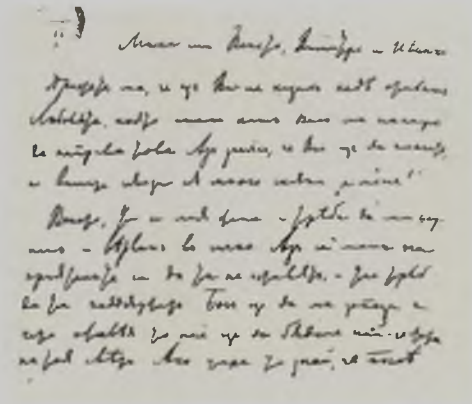
▼ ***„Завземането на кораба „Радецки“ от Ботевата чета“***, *худ. Христо Казанджиев, 1911 г.*

◀ ***Параходът „Радецки“*** *е построен през 1851 г. в Будапеща и е плавал под австрийски флаг. Кръстен е на фелдмаршал Йозеф Радецки, чийто бюст е в предната част на кораба. Бил е дълъг 57 м и широк 17 метра.*

Стъпил на „Радецки", Ботев изпраща няколко писма – до редакции на вестници, до приятели и до семейството му. Последното е особено трогателно и почти всеки българин знае съдържанието му: „Мила ми Венето, Димитре и Иванке! Простете ме, че аз ви не казах къде отивам. Любовта, която имам към вас, ме накара да направя това. Аз знаях, че вие ще плачите, а вашите сълзи са много скъпи за мене!... Бог ще да ме запази, а като оживея, то ние ще да бъдеме най-честити на тоя свят. Ако умра, то знай, че после отечеството си съм обичал най-много тебе, затова гледай Иванка и помни любящият те Христа."
До края на живота си Венета пази писмото на своя съпруг.

Пътниците на кораба „Радецки" изпращат въстаниците с поздрава „Да живее България!"

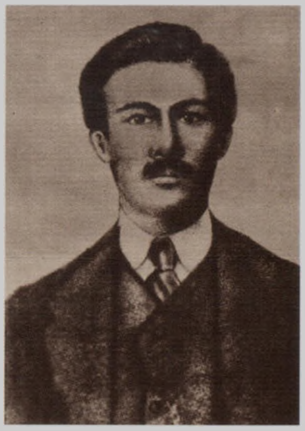
Венета Ботева. Христо Ботев се оженва за нея през юли 1875 г. Тя е от богаташки род, но предпочита бедния, но вълнуващ живот с поета. Христо осиновява момчето от първия ѝ брак Димитър, а през април на следващата година се ражда единственото им дете – Иванка.

Венета е всеотдайна съпруга и майка, запомнена е с грижите за приятелите на поета – хъшовете. След смъртта на Ботев, тя остава в Румъния при вуйчо си, а после се премества в Търново, където живее до 1919 г.

Иванка Ботева получава солидно образование в Женева. Освен с красотата си, тя е правела впечатление със своята независимост, което не е било характерно за жените по онова време. Завръща се в България, оженва се, но умира 10 месеца след женитбата си, през 1907 г., без да остави наследник.

ПОСЛЕДНИ ДНИ

▲ *Никола Войновски.*

▼ *„Слизането на Ботевата чета при Козлодуй“, худ. Димитър Гюдженов, 1949 г.*

Ботев слязъл на българския бряг с четниците си на 17 май, по обед, но вместо възторжени посрещачи, ги чакали турски граничари. Въстаниците убили един турчин и тръгнали към Враца. Надявали се да вдигнат народа на бунт. Минали през село Бутан, после през Борован, но както си спомня четникът Никола Обретенов, „освен кучешки лай, нищо друго не се чуваше“. На другия ден ги погнала потеря от черкези. Цял ден се били край скалите на Милин камък. Оттеглили се нагоре в планината. Помощ не идвала отникъде. Хората се плашели от тях, отказвали им дори вода. Четата стигнала до връх Околчица. Тук сражението с преследвачите продължило през целия ден. Ботев вече разбрал, че във врачанско няма никакво въстание и че писмата, които са получавали, били неверни. Другарите му си спомнят мъката, която го налегнала при мисълта, че българите не смеят да се вдигнат и да извоюват свободата си сами. Когато на 20 май слънцето тръгнало да залязва, той се отделил от четата. В този миг екнал изстрел и войводата паднал убит. „Молитвата“ му се сбъднала… Така поетът, който не живял като светец, с тези последни дни на саможертва заличил всички грехове от миналото си. Останали само подвигът и прекрасните му стихове!

Знамето на четата е ушито от Петранка Обретенова – дъщеря на Баба Тонка от Русе. Било за въстаници от Русенско през 1875 г., които успели да го запазят. То било зелено, като със златни букви били извезани думите „Свобода или смърт!" Братът на Петранка – Никола Обретенов, е сред основните организатори на четата.

▲ **Никола Симов – Куруто.**

▼ *Четата на Ботев наброявала 205 души. Част от тях били добре обучени по време на Втората българска легия. Войводата имал пръв помощник – Никола Войновски, и петима съветници, а за знаменосец бил избран най-високият четник – Никола Симов – Куруто от Търговище. В боевете мнозина загинали, а тези, които останали, били заловени от турците. Осъдили ги на различни години затвор, но скоро ги помилвали и пуснали.*

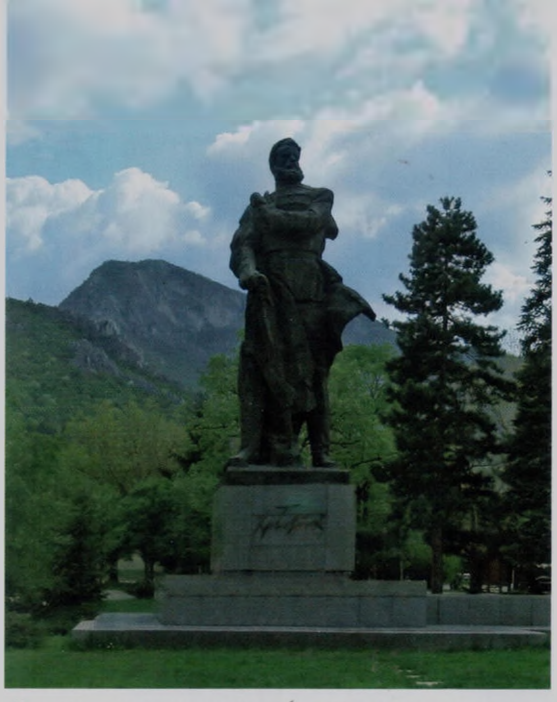

▲ *През 1938 г. на* ***връх Околчица*** *е построен 35-метров паметник с каменен кръст. Близо до него, на мястото, където е убит поетът, има паметна плоча.*

▲ *На това табло, поставено в музея „Параход „Радецки“, е показан* ***пътят на четата*** *и сраженията, които е водила.*

ЕПИЛОГ

▲ *Паметник на Христо Ботев в гр. Враца.*

Две години след гибелта на Ботев България най-после била свободна. Освобождението дошло не както си го представяли Поета, Апостола и другарите им – чрез народно въстание, а след война между Турция и Русия. Повечето поборници били убити във въстанията и сега властта поели хора, завърнали се кой от Русия, кой от Цариград. Започнали политическите боричкания, сменяли се князе, правителства. Доскорошни другари ставали врагове, а героите били забравени. Сякаш никога не били живели Левски, Караджата, Хаджи Димитър. Мрак се спуснал и над паметта на Христо Ботев. Цели шест години никой не го споменавал, майка му мизерствала, на жена му давали едва по 30 лева на месец… Но през 1884 г. един от останалите живи поборници – Захари Стоянов, организирал възпоменание за смъртта на Ботев. Събрали се хора, дошли близките му, прозвучали великите му стихове. После същият Захари написал и първата му биография. Възпоменанията започнали да се правят всяка година, хората на тях ставали все повече и повече, оказало се, че подвигът му се помнел от народа. Така човекът с Божието име възкръснал – в стиховете, в паметниците, в имената на градове, училища и улици. А най-вече – в сърцата на хората.

◀ *През 1890 г. е построен първият паметник на Ботев във Враца. На откриването дошли много хора, а сред тях и Ботевите четници, министри, княз Фердинанд. За баща си говорила 14-годишната Иванка. Интересно е, че тя не споменала княза в обръщението си.*

▼ *Всяка година на 2 юни стотици хора от страната поемат* ***по стъпките на Ботевата чета****. Така те изразяват своята почит към човека, превърнал живота си в поезия.*

